

Bölüm 3

DIYABETLİ BİREYLERDE ALGILANAN STİGMA İLE DIYABET YÖNETİMİNE İLİŞKİN ÖZ-ETKİLİLİK VE BENLİK SAYGISI İLİŞKİSİ

Ayfer ÖZTÜRK¹

GİRİŞ

Diyabet karbonhidrat, protein ve yağ metabolizmalarında anormalliklerle ve bunlara eşlik eden klinik ve biyokimyasal bulgularla karakterize kronik bir hastalıktır.⁽¹⁾ Diyabetin görülme sıklığı tüm dünyada giderek artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, WHO) 2000 yılı verilerine göre dünya üzerinde 175 milyon diyabetik insan varken yine WHO tahmini verilerine göre 2025 yılı itibarıyla bu sayının 300 milyona ulaşması beklenmektedir.⁽²⁾ Dünyada yaklaşık 2 milyon kişi diyabet nedeniyle hayatını kaybetmektedir.⁽³⁾ TURDEP çalışmasında diyabet sıklığı ülkemizde %7.2 olarak bildirilmiştir (%2.3'ü daha önce tanı almamış bireylerden oluşmaktadır) ve TURDEP-II çalışmanın raporlarına göre Türkiye'de diyabetli insan sayısı yaklaşık 6.5 milyon kişidir.^(4,5) Diyabetin çeşitli tipleri vardır ve tanı biyokimyasal olarak konulur.⁽⁶⁾ Tip 2 Diyabet tüm diyabet vakalarının %80-90'ını oluşturmaktadır.⁽⁷⁾

Diyabet endokrin sisteme ait süregelen bir hastalık olmakla birlikte, yaşamın her alanını etkileyen, psikiyatrik ve psikososyal boyutları olan bir durumdur.^(8,9) Diyabetli hasta için kronik bir hastalığa sahip olduğunu ve yaşam biçimini değiştirmesi gerektiğini kabul etmek çoğunlukla zordur.^(10,11) Bununla birlikte diyabetli bireyler çevresindeki insanlar tarafından baskı ve damgalanmaları (stigma) nedeniyle de psikolojik sorunlar yaşayabilirler.⁽¹²⁾ Stigma diyabetli bireyler tarafından karşılaşılan önemli bir sorundur ve son yıllarda diyabetli bireyler tarafından algılanan stigmanın diyabet yönetimi, benlik saygısı, yaşam kalitesi üzerine etkilerini araştıran çalışmalara ilgi artmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Bartın/
TÜRKİYE ayferozturk.83@yahoo.com

iyilik halinin azalması yoluyla hastaların sağlık arama davranışlarını etkileyebilir ve öz bakımı engelleyebilir.^(22,31)

Ülkemizdeki literatür incelendiğinde, diyabetin depresyon, yaşam kalitesi, diyabette öz etkililik, benlik saygısı gibi psikososyal yönlerine vurgu yapan çalışmalar bulunmakla birlikte özellikle damgalamanın bu konudaki aracı rolünü araştıran çalışma bulunmamaktadır.^(8,15,63,66-70) Ayrıca ülkemizde diyabetli bireyler tarafından algılanan damgalamayı değerlendirmeye yönelik bir ölçme aracının bulunmadığı dikkat çekmektedir.

Diyabette yaşam kalitesi ve bakım kalitesinin iyileştirilmesi, uygun anti-stigma stratejileri geliştirerek ve uygulayarak diyabetle ilgili damgalamanın üstesinden gelmeyi gerektirir. Diyabetli bireylerde kendini damgalama sağlık profesyonelleri tarafından günlük uygulamaları sırasında gözlemlenebilir. Diyabet tedavisinin etkinliğini optimize etmeye yardımcı olmak için sağlık uzmanları, hastaların kendilerini damgalama yaşayıp yaşamadıklarını düzenli olarak değerlendirebilir ve daha sonra benlik saygısını artırmak için yardımcı olabilir.⁽³¹⁾ Diyabetli bireyler için damgalayıcı tutum ve uygulamalar karşısında başa çıkma ve dayanıklılığı arttırmaya yönelik müdahaleler, psikolojik sonuçların iyileştirilmesini ve optimal öz bakımın önündeki engellerin en aza indirilmesi açısından faydalı olabilir. Sağlık profesyonelleri, en azından damgalamayı, ele alınması gereken sıkıntıya neden olan olası bir konu olarak değerlendirmelidir.^(20,21)

KAYNAKLAR

1. Arslan M, Ayvaz C, Gedik O, et al. İç Hastalıkları 2. Baskı. Güneş Kitabevi Ankara. 2003; 2279-82.
2. King H, Aubert RE, Herman WH: Global burden of diabetes, 1995-2025. Diabetes Care 1998; 21: 1414- 31.
3. İnternational Diabetes Foundation Diabetes Atlas, Seventh Edition, IDF, 2015.
4. Satman I, Yılmaz T, Şengül A, Salman S, Salman F, Uygur S, et al. Population-based study of diabetes and risk characteristics in Turkey: results of the Turkish diabetes epidemiology study (TURDEP). Diabetes Care. 2002; 25(9):1551-6.
5. Satman İ. TURDEP II Çalışma Grubu. TURDEP II Sonuçları 2010, Antalya.
6. Eren E, Oymak Y, Özgür T. Ve diğ. Diyabetik ketoasidozlu olgularda hematolojik bulgular. Smyma Tıp Dergisi 2012;2(2):5-9.
7. Kızıldaş Ö, Arslan İ, Tekin O, Fidancı İ, Kızıldaş B, Kuzulu A, Çelik M, Çiğdem E. Tip 2 Diyabet Hastalarında Psikolojik Belirtilerin İncelenmesi. Konuralp Tıp Dergisi 2016;8(3) 187-194.
8. Güçlü YA, Yıldız ED, Ünsal F, Öngel K. Diyabetli Hastalarda Uygulanan Hızlı Depresif Belirti Envanteri Özbildirim Formu ve Beck Depresyon Ölçeklerinin Değerlendirilmesi. Tepecik Eğitim Hast Derg. 2013;23(3):113-19.
9. Kırılı S, Sarandöl A. Diyabet ve Psikiyatrik Sorunlar. İçinde: Diabetes Mellitus 209 Multidisipliner Yaklaşımla Tanı, Tedavi ve İzlem. Ed: İmamoğlu Ş. Deomed Medikal Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2009; 552-57.
10. Garret C, Doherty A. Diabetes and Mental Health. Clinical Medicine 2014;14:669-672.
11. Bahar A. Diabetes Mellituslu hastaların anksiyete ve depresyon düzeylerinin belirlenmesi. Fırat

- Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2006;1:3-14.
12. Kaymak GÖ, Sivrikaya SK. Diyabet ve Stigma. Diyabet, Obezite ve Hipertansiyonda Hemşirelik Forumu Dergisi. 2017; 9(2): 67-72.
 13. Young-Hyman D, et al. Psychosocial care for people with diabetes: a position statement of the American Diabetes Association. *Diabetes Care*. 2016;39(12):2126–40.
 14. Buzlu S. Diyabetin Psikososyal Yönü. Ss: 196-203 17. Bölüm. Erişim Adresi: http://www.tdhd.org/dhd_kitap/17blm.pdf Erişim Tarihi: 21.05.2019.
 15. Küçük L. Diyabetin Ruhsal Boyutu. *Okmeydanı Tıp Dergisi* 2015;31(Ek sayı):52-56.
 16. Liu NF, Brown AS, Younge MF, Guzman SJ, Close KL, Wood R. Stigma in People With Type 1 or Type 2 Diabetes. *Clin Diabetes*. 2017;35(1):27-34.
 17. Seo K, Song Y. Self-stigma among Korean patients with diabetes: A concept analysis. *J Clin Nurs*. 2019 May;28(9-10):1794-1807.
 18. Abdoli S, Doosti Irani M, Hardy LR, Funnell M. A discussion paper on stigmatizing features of diabetes. *Nurs Open*. 2018;24;5(2):113-119.
 19. Browne JL, Ventura A, Mosely K, Speight J. 'I'm not a druggie, I'm just a diabetic': a qualitative study of stigma from the perspective of adults with type 1 diabetes. *BMJ Open*. 2014;23:4(7):1-10.
 20. Browne JL, Ventura A, Mosely K, Speight J. 'I call it the blame and shame disease': a qualitative study about perceptions of social stigma surrounding type 2 diabetes. *BMJ Open*. 2013;18:3(11):1-10.
 21. Kato A, Fujimaki Y, Fujimori S, Isogawa A, Onishi Y, Suzuki R, Yamauchi T, Ueki K, Kadowaki T, Hashimoto H. Psychological and behavioural patterns of stigma among patients with type 2 diabetes: a cross-sectional study. *BMJ Open*. 2017;29;7(3):1-10.
 22. Doosti-Irani M, Abdoli S, Parvizy S, Fatemi NS. Overcoming diabetes-related stigma in Iran: A participatory action research. *Appl Nurs Res*. 2017;36:115-121.
 23. Abdoli S, Abazari P, Mardanian L. Exploring diabetes type 1-related stigma. *Iran J Nurs Midwifery Res*. 2013;18(1):65-70.
 24. Crespo-Ramos G, Cumba-Avilés E, Quiles-Jiménez M. "They called me a terrorist": Social and Internalized Stigma in Latino Youth with Type 1 Diabetes. *Health Psychol Rep*. 2018;6(4):307-320.
 25. Nishio I, Chujo M. Self-stigma of Patients with Type 1 Diabetes and Their Coping Strategies *Yonago Acta Med*. 2017 Sep 15;60(3):167-173.
 26. Brazeau AS, Nakhla M, Wright M, Henderson M, Panagiotopoulos C, Pacaud D, Kearns P, Rahme E, Da Costa D, Dasgupta K. Stigma and Its Association With Glycemic Control and Hypoglycemia in Adolescents and Young Adults With Type 1 Diabetes: Cross-Sectional Study. *J Med Internet Res*. 2018 Apr 20;20(4):e151
 27. Harper KJ, Osborn CY, Mayberry LS. Patient-perceived family stigma of Type 2 diabetes and its consequences. *Fam Syst Health*. 2018 Mar;36(1):113-117.
 28. Jeong YM, Quinn L, Kim N, Martyn-Nemeth P. Health-Related Stigma in Young Adults With Type 1 Diabetes Mellitus. *J Psychosoc Nurs Ment Health Serv*. 2018 Oct 1;56(10):44-51.
 29. Nicolucci A, Kovacs Burns K, Holt RIG, Comaschi M, Hermanns N, Ishii H et al. Diabetes attitudes, wishes and needs second study (DAWN2™): cross-national benchmarking of diabetes-related psychosocial outcomes for people with diabetes. *Diabetic Med* 2013;30:767–77.
 30. Bilge A, Çam O. Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2010;9(1):71-78.
 31. Kato A, Takada M, Hashimoto H. Reliability and validity of the Japanese version of the Self-Stigma Scale in patients with type 2 diabetes. *Kato et al. Health and Quality of Life Outcomes* (2014) 12:179:1-9.
 32. Yanos PT, Roe D, Lysaker PH. Narrative enhancement and cognitive therapy: a new group based treatment for internalized stigma among persons with severe mental illness. *Journal of International Group Psychotherapy* 2011;61:576-95.
 33. Dwivedi A. Living on the outside: The impact of diabetes related stigma. Retrieved February 5,

- 2017, from <http://banderasnews.com/0811/hb-wdd14dec01.htm>.
34. Link BG, Struening EL, Neese-Todd S, Asmussen S, Phelan JC: Stigma as a barrier to recovery: the consequence of stigma for the self-esteem of people with mental illness. *Psychiatr Serv* 2001, 52:1621–1626.
 35. Sirey JA, Bruce ML, Alexopoulos GS, Perlick DA, Friedman SJ, Meyers BS: Stigma as a barrier to recovery: perceived stigma and patient-rated severity of illness as predictors of antidepressant drug adherence. *Psychiatr Serv* 2001, 52:1615–1620.
 36. Corrigan PW, Watson AC, Barr L: The self-stigma of mental illness: implications for self-esteem and self-efficacy. *J Soc Clin Psychol* 2006, 25:875–884.
 37. Holmes-Truscott E, Browne JL, Ventura AD, Pouwer F, Speight J1. Diabetes stigma is associated with negative treatment appraisals among adults with insulin-treated Type 2 diabetes: results from the second Diabetes MILES - Australia (MILES-2) survey. *Diabet Med.* 2018;35(5):658-662.
 38. Tu WM, Pfaller J, Iwanaga K, Chan F, Strauser D, Wang MH, Ditchman N. A Psychometric Validation of the Employers' Stigmatizing Attitudes Toward Cancer Survivors Scale. *J Occup Rehabil.* 2018 Sep;28(3):541-547.
 39. Brabcová D, Kohout J, Potužák D, Beňová B, Kršek P. Psychometric properties of the Czech version of the Stigma Scale of Epilepsy. *PLoS One.* 2018 Mar 29;13(3):
 40. Whatley AD, Diiorio CK, Yeager K. Examining the relationships of depressive symptoms, stigma, social support and regimen specific support on quality of life in adult patients with epilepsy. *Health Educ Res* 2010;25(4):575–84.
 41. Parker R, Aggleton P. HIV and AIDS-related stigma and discrimination: a conceptual framework and implications for action. *Soc Sci Med* 2003;57(1):13–24.
 42. Reinius M, Wettergren L, Wiklander M, Svedhem V3, Ekström AM, Eriksson LE. Development of a 12-item short version of the HIV stigma scale. *Health Qual Life Outcomes.* 2017 May 30;15(1):115.
 43. Puhl RM, Heuer CA. The stigma of obesity: a review and update. *Obesity* 2009;17(5):941–64.
 44. Lin CY, Imani V, Cheung P, Pakpour AH. Psychometric testing on two weight stigma instruments in Iran: Weight Self-Stigma Questionnaire and Weight Bias Internalized Scale. *Eat Weight Disord.* 2019 May 4.
 45. Browne JL, Ventura AD, Mosely K, Speight J. Measuring Type 1 diabetes stigma: development and validation of the Type 1 Diabetes Stigma Assessment Scale (DSAS-1). *Diabet Med.* 2017 Dec;34(12):1773-1782.
 46. Browne JL, Ventura AD, Mosely K, Speight J. Measuring the Stigma Surrounding Type 2 Diabetes: Development and Validation of the Type 2 Diabetes Stigma Assessment Scale (DSAS-2). *Diabetes Care.* 2016 Dec;39(12):2141-2148.
 47. Hansen UM, Willaing I, Ventura AD, Olesen K, Speight J4, Browne JL4,5. Stigma Perceived and Experienced by Adults with Type 1 Diabetes: Linguistic Adaptation and Psychometric Validation of the Danish Version of the Type 1 Diabetes Stigma Assessment Scale (DSAS-1 DK). *Patient.* 2018 Aug;11(4):403-412.
 48. Egede LE. Beliefs and attitudes of African Americans with type 2 diabetes toward depression. *Diabetes Educ.* 2002 Mar-Apr;28(2):258-68.
 49. Tak-Ying Shiu A, Kwan JJ, Wong RY. Social stigma as a barrier to diabetes self management: implications for multi-level interventions. *J Clin Nurs.* 2003 Jan;12(1):149-50.
 50. Kato A, Fujimaki Y, Fujimori S, Izumida Y, Suzuki R, Ueki K, Kadowaki T, Hashimoto H. A qualitative study on the impact of internalized stigma on type 2 diabetes self-management. *Patient Educ Couns.* 2016 Jul;99(7):1233-1239.
 51. Kato A, Fujimaki Y, Fujimori S, Isogawa A, Onishi Y, Suzuki R, Yamauchi T, Ueki K, Kadowaki T, Hashimoto H. Association between self-stigma and self-care behaviors in patients with type 2 diabetes: a cross-sectional study. *BMJ Open Diabetes Research and Care.* 2016 Jan 1;4(1):e000156.
 52. Gredig D, Bartelsen-Raemy A. Diabetes-related stigma affects the quality of life of people living

- with diabetes mellitus in Switzerland: implications for healthcare providers. *Health Soc Care Community*. 2017 Sep;25(5):1620-1633.
53. Fawzi MH, Said NS, Fawzi MM, Kira IA, Fawzi MM, Abdel-Moety H. Psychiatric referral and glycemc control of Egyptian type 2 diabetes mellitus patients with depression. *Gen Hosp Psychiatry*. 2016 May-Jun;40:60-7.
 54. Brazeau AS, Nakhla M, Wright M, Panagiotopoulos C, Pacaud D, Henderson M, Rahme E, Da Costa D, Dasgupta K. Stigma and Its Impact on Glucose Control Among Youth With Diabetes: Protocol for a Canada-Wide Study. *JMIR Res Protoc*. 2016 Dec 15;5(4):e242.
 55. Bandura A, 1994. Self-efficacy. In: *Encyclopedia of human behaviour*. Eds: V.S.Ramachandran. New York: Acemedic Press, p. 71-81.
 56. Redding. C. A., Rossi, J.S., Rossi, S. R., Velicer, W. F. and Prochaska, J. O., (2000) Health Behavior Models. *The International Electronic Journal of Health Education*, 3: 180-193.
 57. Van Der Ven N, Weinger K, Yi J, Pouwer F, Ader H, Van Der Ploeg H, Snoek F, 2003. The confidence in diabetes self-care scale. *Diabetes Care*, 26, 713-18.
 58. Bandura A, 2000. Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 75-8.
 59. Kılıç M. Tip 2 Diyabetli Bireylerin Öz-Etkililik Düzeyleri ve Sağlık Kontrol Odağı İlişkisi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Konya, 2016.
 60. Kartal, A.(2006) Diyabetli hastalarda planlı eğitim programının sağlık inancına ve diyabet yönetimine etkisinin incelenmesi, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
 61. Erol Ö, 2009. İnsülin kullanan diyabetlilerde hipoglisemi korkusu ve öz-etkililik, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
 62. Glasgow RE, Tooberth DJ, Gilette CD. Psychosocial barriers to diabetes self management and quality of life. *Diabetes Spectrum* 2001;14(1):33-41.
 63. Uçakan GM, Zincir H. Zararsız G. Tip II Diabetes Mellituslu Bireylerde Benlik Saygısı ve Öz Etkililik Düzeyleri. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci* 2015;7(1):29-37.
 64. Thelan LA, Urden LD, Lough ME. Psychosocial alterations. *Critical Care Nursing, Diagnosis and Management*. 3rd ed. USA: Mosby Inc;1998. p.63-102.
 65. Tel H ve Pınar ŞE. Ayaktan İzlenen Psikiyatri Hastalarında İçselleştirilmiş Damgalama ve Benlik Saygısı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 2012;3(2):61-66.
 66. Buzlu S. Diyabetin Psikolojik Yönü. *Hemşirelik Bülteni*. 1999;12(45):109-114.
 67. İstek N. Ve Karakurt P. Global Bir Sağlık Sorunu: Tip 2 Diyabet ve Öz-Bakım Yönetimi. *JAREN* 2018;4(3):179-182.
 68. Çövenner Ç. ve Ocakçı AF. Tip 1 Diyabet Yönetimi: Bir Hemsirelik Modeli Örneği. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2013;10 (1): 30-37.
 69. Bahar A, Tanrıverdi D. Psikiyatrik ve Psikososyal Açından Diyabet: Bir Gözden Geçirme. *Yeni Symposium*. 2017;55(2):13-18.
 70. Bahar A, Sertbaş G, Sönmez A. Diyabetes mellituslu hastaların depresyon ve anksiyete düzeylerinin belirlenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2006;7:18-26.